

Wat te doen met het vakantiegeld?

Binnenkort zullen we weer vakantiegeld ontvangen. Deze acht procent van het brutosalaris is feitelijk geen toeslag maar een deel van het maandelijks ingehouden salaris, dat aan het begin van de vakantieperiode wordt uitgekeerd.

In de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw, een tijd waarin de jaarlijkse vakantie een sociale norm werd, is deze regeling in collectieve arbeidsovereenkomsten vastgelegd. In 1965 verklaarde de SER “dat in de na-oorlogse periode de jaarlijkse vakantie voor zodanig grote groepen van de bevolking is ingeburgerd dat zij een normaal onderdeel van het levenspatroon is geworden” en dat “gelet op de omvang welke de vakantie heeft gekregen, het begrijpelijk is dat ook bij de uitkeringsgerechtigden krachtens de sociale verzekeringen, dit element in het levenspatroon een grotere betekenis heeft gekregen” (SER, 1965). Sindsdien kennen ook sommige uitkeringen vakantiegeld.

Blijkbaar was het de bedoeling van de wetgever en de sociale partners de financiering van de jaarlijkse vakantie mogelijk te maken. In feite wordt een groot deel van het inkomen besteed aan vakantie. Nederlanders geven ongeveer vijftien miljard euro uit aan vakanties. Zijn deze uitgaven toe te schrijven aan de betaling van vakantiegeld? Volgens de meeste economen niet. Volgens hen profiteren alleen de werkgevers, want zij kunnen de rente over de maandelijks gereserveerde delen van het salaris innen.

Volgens de centrale aanname van consumententheorie dat geld vervangbaar is, is de samenstelling van het inkomen en de labels van inkomstenbronnen irrelevant voor consumptieve beslissingen. Nederlanders zouden dus net zo veel als nu aan vakantie en andere goederen besteden als de vakantietoeslag afgeschafte wordt en de gereserveerde bedragen maandelijks met het salaris uitbetaald worden. Echter, psychologen trekken deze aanname in twijfel. Tversky en Kahneman (1981) veronderstellen bijvoorbeeld dat mensen complexe beslissingsproblemen in verschillende delen breken en afzonderlijk over elk onderdeel beslissen. Theorieën van mentale boekhouding (zoals Thaler 1999) gaan ervan uit dat consumenten mentale budgetten vormen en dat geld niet herverdeeld kan worden over deze mentale budgetten. Mensen zouden daarom het vakantiegeld als een budget voor vakantie-uitgaven beschouwen. Dit kan ertoe leiden dat ze meer (of minder) aan hun vakantie besteden dan ze zouden doen wanneer ze zelf mentaal een gedeelte van hun jaarinkomen voor vakantie-uitgaven moeten reserveren.

Het is moeilijk om deze theorieën met gegevens over bestedingen te toetsen, omdat talloze factoren consumptieve keuzes beïnvloeden. Abeler en Marklein (2011) gebruiken daarom

THOMAS DOHMEN

*Hoogleraar aan de Universiteit Maastricht
en directeur van het Researchcentrum voor
Onderwijs en Arbeidsmarkt*

gecontroleerde experimenten om te onderzoeken of de consument geld als vervangbaar behandelt. De deelnemers aan deze experimenten ontvangen financiële middelen om twee goederen te consumeren. Iedereen krijgt een gelijk bedrag te besteden, hetzij in de vorm van een niet-deelbare bon voor een van de twee goederen, hetzij in contanten. De consumptie van rationele personen die geld als vervangbaar behandelen, zou niet door de aard van de betaling beïnvloed moeten worden. Daarentegen zullen personen die geld niet als vervangbaar behandelen, meer van het goed consumeren waarvoor ze een bon hebben ontvangen.

In hun veldexperiment kregen de gasten van een restaurant óf een bon voor

drankconsumptie óf een voucher voor de rekening, beide van dezelfde waarde. Ze wisten niet dat zij deelnamen aan een experiment. Ook wisten de gasten van tevoren niet dat ze een bon of voucher zouden ontvangen. Tot ieders verrassing werd de bon of voucher uitgereikt nadat de gasten het restaurant waren binnengekomen. Er kan dus ook geen sprake zijn van zelfselectie. Als gasten geld als vervangbaar behandelen, zal de bon voor de drank hun consumptie niet beïnvloeden, mits de gasten zonder de bon tenminste een bedrag ter waarde van de bon aan drank zouden besteden. De onderzoekers vinden echter dat gasten die een drankbon van acht euro ontvingen gemiddeld 3,90 euro meer aan dranken uitgaven dan gasten die een korting van acht euro op de rekening ontvingen. De uitgaven van de restaurantgasten worden dus beïnvloed door het ontvangen van een bon. De resultaten uit het laboratorium bevestigen het resultaat dat niet alle mensen geld als vervangbaar beschouwen, en meer aan het beoogde goed besteden wanneer ze daarvoor een bon ontvangen. Interessant is dat personen met lagere cognitieve vaardigheden gevoeliger zijn voor de ontvangst van de bon. Mensen met lagere cijfers in wiskunde op school consumeren meer van het beoogde goed. Ik ben benieuwd waaraan u uw vakantiegeld gaat besteden.

LITERATUUR

Abeler, J. en F. Marklein (2011) *Fungibility, labels, and consumption*. Paper gepresenteerd op de CESifo Area Conference on Behavioural Economics, 28–29 oktober.

Kahneman, D. en A. Tversky (1979) Prospect theory: an analysis of decision under risk. *Econometrica*, 47(1), 263–291.

SER (1965) Advies inzake het vraagstuk van een vakantieuitkering in het kader van de sociale verzekering. *Uitgave van de Sociaal-Economische Raad*, 1965(13).

Thaler, R.H. (1999) Mental accounting matters. *Journal of Behavioral Decision Making*, 12(3), 183–206.

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.